

DIE NOORD-SOTHOVOLKSVERHAAL AS 'N LITERÊRE
KOMMUNIKASIESISTEEM

deur

MARIETJIE FOUCHÉ

Verhandeling goedgekeur ter gedeeltelike vervulling van die vereistes

vir die graad

MAGISTER ARTIUM

in

AFRIKATALE

in die

FAKULTEIT LETTERE EN WYSBEGEERTE

aan die

POTCHEFSTROOMSE UNIVERSITEIT VIR CHRISTELIKE HOËR ONDERWYS

Studieleier: Mnr. C.B. Swanepoel

Potchefstroom

November 1987.

Geldelike bystand gelewer deur die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing vir hierdie navorsing word hiermee erken. Menings in hierdie publikasie uitgespreek of gevolgtrekkings waartoe geraak is, is dié van die outeur en moet nie aan die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing toegeskryf word nie.

DANKBETUIGINGS

Aan die Gewer van AI die Goeie, al die EER.

Ek betuig graag my opregte dank aan:

- Mnr. C.B. Swanepoel wat as my studieleier opgetree het. Dit was 'n voorreg om te kon put uit sy besondere vakkennis, inspirerende leiding en daadwerklike hulp.
- Mnr. K.J. Setati, skakelbeampte van die Regering van Lebowa, vir alle reëlins wat in Lebowa getref is ten opsigte van hierdie studie.
- Mnr. D. Moloto van die Hoërskool Ipelegeng te Schweizer-Reneke vir sy hulp met die transkribering van die volksverhale.
- Mnr. J. Mashao, taalassistent by die Departement Afrikatale, Potchefstroomse Universiteit vir Christelike Hoër Onderwys, vir sy hulp met die vertaling van die volksverhale.
- Die voordraers van die volksverhale.
- Mnr. E. Pretorius vir die insameling van die volksverhale op videoband.
- Mnr. A. Geldenhuis, verbonde aan die Buro vir Universiteitsonderwys, vir die redigering van die video-opnames.
- Die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing.
- Mej. F. Ackermann vir die tegniese versorging van die Bibliografie.

- Mev. H. Landsberg vir die bekwame wyse waarop die tikwerk behartig is.
- Prof. W.J. de V. Prinsloo vir die noukeurige taalversorging van die verhandeling.
- Mev. T. Roos vir die versorging van die 'summary'.
- My man, Flip, vir sy volgehoue ondersteuning en aanmoediging.

November 1987

M. Fouché

Hierdie verhandeling word opgedra aan Flip en
en ons seuns, Stefan en Phillip, sonder wie
se opoffering en ondersteuning hierdie studie
nie moontlik sou gewees het nie.

SUMMARY

THE NORTHERN SOTHO FOLKTALE AS A LITERARY COMMUNICATION SYSTEM

The object of this research is to study the Northern Sotho folktale as a literary communication system.

In Chapter 1 the problems, aim and method are established.

In Chapter 2 a review is given of folktale studies that have already been undertaken in South Africa. Folktales were mainly approached in a structural and an oral-formalistic way. The ideal of this treatise is to study the Northern Sotho folktale on all its communication levels as it is realized in the communication situation, in other words the sender, the message and the receiver of the folktale.

In Chapter 3 the sender, in other words the performer of the Northern Sotho folktale, is studied. It is found that it is possible to determine certain guidelines in connection with the performer of the folktale, depending on the personality of the performer, the circumstances and the situations surrounding the folktale. The performer occupies a cardinal position during the presentation of the folktale. He/she composes the folktale, performs it orally and assures that the folktale is transmitted from individual to individual; from generation to generation; and from community to community.

In Chapter 4 the receiver, that is the audience of the Northern Sotho folktale, is studied. The audience and the performer of the folktale are directly in contact with each other during the performing stage. This direct involvement implies mutual influence on both the performer and the audience. A communicative relationship also exists between the receiver and the text of the folktale. The audience imparts meaning to the text while listening, experiencing, understanding and appreciating it.

In Chapter 5 the message, that is the text of the folktale, is discussed. It is found that language elements as well as conceptual elements can be

distinguished in the text of the folktale. If these language elements and conceptual elements occur in a meaningful way in the folktale, they contribute to the success of the communication between the performer and the audience.

In Chapter 6 a summary of the most important results of each chapter is given. The conclusion is reached that the Northern Sotho folktale can be seen as a literary communication process which is realized on three communication levels, namely the sender (performer), the message (text) and the receiver (audience) in a complex and unique way. The whole process should also be seen as a process which always takes place in a specific context.

INHOUDSOPGAWE

SUMMARY	1
THE NORTHERN SOTHO FOLKTALE AS A LITERARY COMMUNICATION SYSTEM	1
HOOFSTUK 1	1
PROBLEEMSTELLING, DOELSTELLING EN WERKWYSE	1
1.1 PROBLEEMSTELLING	1
1.1.1 ALGEMENE INLEIDING EN ORIËNTASIE	1
1.1.2 STUDIEGEBIED VAN DIE VOLKSVERHAAL-AFBAKENING EN BEGRIPSOMLYNING	4
1.1.2.1 FOLKLORE AS STUDIEGEBIED	4
1.1.2.2 MONDELINGE LETTERKUNDE AS STUDIEGEBIED	9
1.1.3 SAMEVATTING	12
1.2 DOELSTELLING	12
1.3 METODOLOGIE EN VERANTWOORDING	13
1.3.1 BENADERINGSWYSE	13
1.3.1.1 INLEIDING	13
1.3.1.2 DIE VOLKSVERHAAL AS 'N LITERÊRE KOMMUNIKASIEPROSES	16
1.3.2 METODE VAN VELDNAVORSING	34
1.3.2.1 DATAVERSAMELING	34
1.3.2.2 DATAVERWERKING	39
HOOFSTUK 2	43
VOLKSVERHAALSTUDIES IN AFRIKATALE -'N HISTORIESE OORSIG EN BESKRYWING	43
2.1 INLEIDING	43
2.2 BELANGRIKE BENADERINGSWYSES IN VOLKSVERHAALSTUDIES	43
2.2.1 DIE STRUKTURELE BENADERINGSWYSE	44
2.2.2 DIE MONDELING-FORMALISTIESE BENADERINGSWYSE	46
2.2.3 GEVOLGTREKKING	48
2.3 VOLKSVERHAALSTUDIE IN SUID-AFRIKA	48
2.3.1 INLEIDING	48

2.3.2	VOLKSVERHAALSTUDIE ONDER DIE BLANKES	49
2.3.2.1	RAUTENBACH (1949)	49
2.3.2.2	HATTINGH (1950)	49
2.3.3	VOLKSVERHAALSTUDIE ONDER DIE SWARTES	49
2.3.3.1	DIE NGUNITALE	49
2.3.3.2	TSONGA	52
2.3.3.3	SOTHOTALE	54
2.3.4	EVALUERING VAN DIE VOLKSVERHAALSTUDIE IN SUID-AFRIKA	58
2.4	SAMEVATTING	59
HOOFSTUK 3		60
3.1	DIE SENDER VAN DIE VOLKSVERHAAL	60
3.1.1	INLEIDING	60
3.1.2	DIE VOORDRAER	61
3.1.3	PERSOONLIKE BESONDERHEDE VAN DIE VOORDRAERS	64
3.1.4	GESLAG	66
3.1.5	OUERDOM	68
3.1.6	SOSIALE STATUS	68
3.1.7	VOORDRAGGELEENTHEID VAN DIE VOORDRAER	71
3.1.8	SAMEVATTING	72
3.2	MONDELINGE KOMPOSISIE	73
3.2.1	WAT IS MONDELINGE KOMPOSISIE?	73
3.2.2	VOORKOMS VAN MONDELINGE KOMPOSISIE	74
3.2.3	TIPES MONDELINGE KOMPOSISIE	76
3.2.3.1	MEMORISERING	76
3.2.3.2	KOMPOSISIE TYDENS VOORDRAG	77
3.2.3.3	TEMATIESE UITDRUKKING	77
3.2.4	SAMEVATTING	78
3.3	MONDELINGE VOORDRAG	78
3.3.1	WAT IS MONDELINGE VOORDRAG?	78
3.3.2	MISKENNING VAN MONDELINGE VOORDRAG	80
3.3.3	TEGNIEKE VAN MONDELINGE VOORDRAG	81
3.3.3.1	INLEIDING	81
3.3.3.2	DIE TAAL AS KOMMUNIKASIEMIDDEL	82
3.3.3.3	DRAMATIESE KUNS	96

3.3.3.4	IMPROVISASIE-TEGNIK	104
3.3.4	SAMEVATTING	106
3.4	MONDELINGE OORDRAG	106
3.4.1	WAT IS MONDELINGE OORDRAG?	106
3.4.2	VOORKOMS VAN MONDELINGE OORDRAG	108
3.4.2.1	DRAERS VAN DIE TRADISIE	108
3.4.2.2	METODES VAN MONDELINGE OORDRAG	109
3.4.2.3	SAMEVATTING	111
3.5	OPSOMMING	112
	HOOFSTUK 4	113
4.1	DIE ONTVANGER VAN DIE VOLKSVERHAAL	113
4.1.1	INLEIDING	113
4.1.2	DIE GEHOOR	113
4.1.3	SAMESTELLING VAN DIE GEHOOR	115
4.1.4	LUISTERGELEENTHEID VAN DIE GEHOOR	118
4.1.5	SAMEVATTING	118
4.2	DIE KOMMUNIKATIEWE VERHOUDING TUSSEN ONTVANGER EN SENDER	119
4.2.1	INLEIDING	119
4.2.2	REAKSIE VAN DIE GEHOOR	120
4.2.3	AKTIEWE GEHOORDEELNAME DEUR MIDDEL VAN DIE BEVESTIGINGSFRASE	125
4.2.3.1	DIE BEVESTIGINGSFRASE	125
4.2.3.2	GEBRUIK VAN DIE BEVESTIGINGSFRASE	125
4.2.3.3	FUNKSIES VAN DIE BEVESTIGINGSFRASE	126
4.2.4	AKTIEWE GEHOORDEELNAME DEUR MIDDEL VAN DIE REFREIN	127
4.2.4.1	DIE REFREIN	127
4.2.4.2	SING VAN DIE REFREIN	127
4.2.4.3	GEBRUIK VAN DIE REFREIN	128
4.2.4.4	DIE REFREIN AS KOMMUNIKASIEMIDDEL	131
4.2.4.5	DIE LITERÊRE STRUKTUUR VAN DIE REFREIN	131
4.2.4.6	FUNKSIES VAN DIE REFREIN	133
4.2.5	SAMEVATTING	140

4.3 DIE KOMMUNIKATIEWE VERHOUDING TUSSEN ONTVANGER EN	
TEKS	140
4.3.1 INLEIDING	140
4.3.2 DIE RESEPSIETEORIE	141
4.3.3 DIE WERKING EN RESEPSIE VAN DIE TEKS	144
4.3.3.1 DIE VERWAGTINGSHORISON	144
4.3.3.2 OOP PLEKKE	146
4.3.3.3 DIE GEÏNTENDEERDE LESER	152
4.3.3.4 SAMEVATTING	153
4.3.4 AANPASSING VAN DIE TEKS	154
4.3.4.1 GENRE-KEUSE	154
4.3.4.2 ONTWIKKELINGSFASE VAN KINDERS	154
4.3.4.3 MORELE ONTWIKKELING VAN KINDERS	156
4.3.4.4 HUMOR	157
4.3.4.5 KEUSE VAN 'N ONDERWERP	157
4.3.4.6 KARAKTERS	158
4.3.4.7 TAALGEBRUIK	159
4.3.4.8 DIE STRUKTUUR VAN GEBEURE	160
4.3.4.9 SAMEVATTING	160
4.3.5 FUNKSIES VAN DIE VOLKSVERHALE	161
4.3.5.1 INLEIDING	161
4.3.5.2 DIDAKTIESE FUNKSIE	161
4.3.5.3 MORALISERINGSFUNKSIE	163
4.3.5.4 INDIVIDU-BEKLEMTONINGSFUNKSIE	164
4.3.5.5 EMOSIONELE BEVRYDINGSFUNKSIE	164
4.3.5.6 VERMAAKLIKHEIDSFUNKSIE	165
4.3.5.7 GEVOLGTREKKING	165
4.4 SAMEVATTING	165
HOOFSTUK 5	167
5.1 DIE BOODSKAP VAN DIE VOLKSVERHAAL	167
5.1.1 INLEIDING	167
5.2 DIE TAALELEMENTE VAN DIE NOORD-SOTHOVOLKSVERHAAL	167
5.2.1 OPENINGS- EN SLOTFORMULES	168
5.2.1.1 OPENINGSFORMULES	169

5.2.1.2	SLOTFORMULES	172
5.2.1.3	FUNKSIES VAN OPENINGS- EN SLOTFORMULES	174
5.2.2	DIE WOORD	178
5.2.2.1	LEENWOORDE	179
5.2.2.2	IDEOFONE	180
5.2.2.3	TUSSENWERPSELS	181
5.2.2.4	KLANKNABOOTSIING	181
5.2.3	DIE SIN	182
5.2.3.1	SINSLENGTES	183
5.2.3.2	SINSTRUKTURE	185
5.2.3.3	SINSTIPES	190
5.2.4	DIE REFREIN	193
5.2.4.1	DIE STRUKTUUR VAN DIE REFREIN	193
5.2.4.2	MUSIKALITEIT VAN DIE REFREIN	197
5.2.4.3	FUNKSIES VAN DIE REFREIN	197
5.3	DIE KONSEPSUELE ELEMENTE VAN DIE	
	NOORD-SOTHOVOLKSVERHAAL	198
5.3.1	KARAKTERS	198
5.3.1.1	INLEIDING	198
5.3.1.2	KLASSIFIKASIE VAN KARAKTERS	199
5.3.1.3	TEGNIKE VAN KARAKTERISERING	212
5.3.1.4	SAMEVATTING	215
5.3.2	HANDELING	216
5.3.2.1	INLEIDING	216
5.3.2.2	TIPES HANDELING IN DIE VOLKSVERHAAL	217
5.3.2.3	VERHOUDING TUSSEN DIE HANDELINGE	222
5.3.2.4	FUNKSIES VAN HANDELING	224
5.3.2.5	SAMEVATTING	225
5.3.3	TYD	226
5.3.3.1	INLEIDING	226
5.3.3.2	VOLGORDE	227
5.3.3.3	DUUR	232
5.3.3.4	FREKWENSIE	238
5.3.2.5	SAMEVATTING	241

5.3.4 RUIMTE	241
5.3.4.1 INLEIDING	241
5.3.4.2 DIE ROL EN FUNKSIE VAN RUIMTE	242
3.4.3 RUIMTE-VERHOUDINGS	243
5.3.4.4 RUIMTE-TIPES	246
5.3.4.5 SAMEVATTING	248
5.3.5 FOKALISASIE	249
5.3.5.1 INLEIDING	249
5.3.5.2 DIE FOKALISATOR	251
5.3.5.3 DIE GEFOKALISEERDE OBJEK	254
5.4 SAMEVATTING	255
HOOFSTUK 6	256
SAMEVATTING	256